

روز شمار

یکشنبه

۱ شهریور ۱۳۶۶

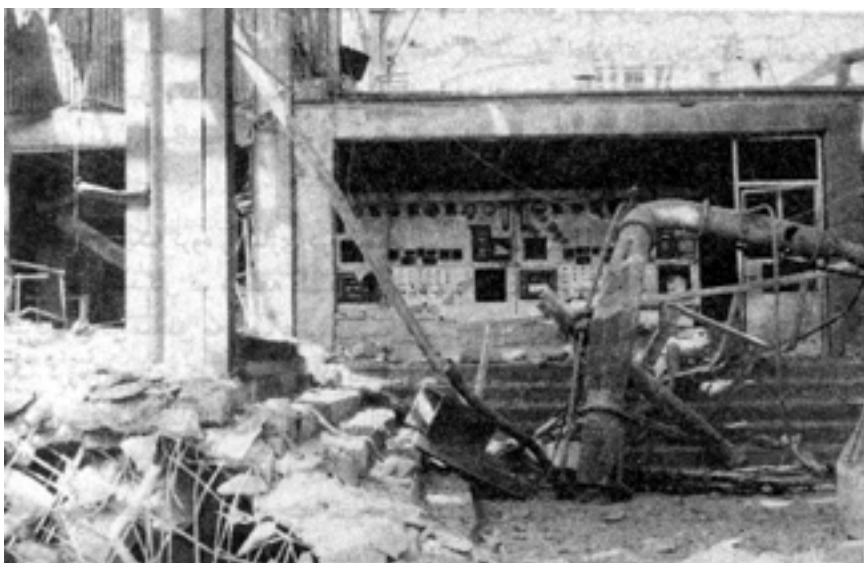
۲۷ ذیحجه ۱۴۰۷

۲۳ اوت ۱۹۸۷

۴۷۷

امروز نیز هواپیماهای عراق در یک حمله گسترده، مجتمع‌های شیمیایی « رازی » و « ایران - ژاپن » در بندر امام خمینی، « کارخانه سیمان درود » در استان لرستان و یک واحد پست انتقال نیرو در تبریز را هدف قرار دادند. در ساعت ۱۱:۰۰ بیش از ۳۰ فروند هواپیمای دشمن با حمله به دو مجتمع شیمیایی رازی و ایران - ژاپن، حدود یازده نقطه از کارخانه ایران - ژاپن، سایت و پادگان شهید بهشتی، پایگاه نگهداری ژاندارمری، ریل راه آهن و « کارخانه ایران نئوپان » را بمباران کردند.^(۱) مهندس « طاهری » معاون وزیر نفت در امور پتروشیمی، در مصاحبه کوتاهی در مورد میزان خسارت‌ها گفت: « در جریان حمله هوایی هواپیماهای عراقی به مجتمع پتروشیمی ایران - ژاپن، حدود چهار میلیارد ین خسارت به این مجتمع وارد آمده است. این حمله تلفات جانی نداشت و تنها شش نفر از کارکنان آن مجروح شدند. »^(۲) خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران نیز خسارت‌های مجتمع شیمیایی رازی را ۳۲۸ میلیارد ریال اعلام کرد و گزارش داد: « هرکدام از بخش‌های صدمه دیده، بین ۵۰ تا ۹۵ درصد صدمات ارزی داشته‌اند. »^(۳)

هواپیماهای عراق، مجتمع مسکونی و کارخانه سیمان درود را نیز بمباران کردند. در این حمله، سه واحد این کارخانه مورد اصابت چهارده بمب خوشه‌ای قرار گرفت.^(۴) که دو بمب به سیلو و دودکش مواد خام واحد شماره ۲، یک بمب به مرکز مخابرات، دو بمب به آزمایشگاه شیمی واحد شماره یک، یک بمب به پایه کوره ۳ از واحد شماره یک، یک بمب به کولر ۲ از واحد شماره یک، یک بمب نیز به حوض « واش میل » اصابت کرد و تابلو کنترل کوره‌ها کاملاً از بین رفت.^(۵) در این حمله، ۱۸ تن شهید و ۶۷ تن دیگر نیز زخمی شدند.^(۶) مدیرعامل کارخانه سیمان و فاریست درود درباره پی‌آمد خسارت‌های این کارخانه گفت: « توقف تولید و تعطیلی کارخانه موجب خواهد شد که کارخانه نتواند حقوق کارکنان خود را بپردازد. » وی افزود: « واحد شماره یک، حداقل ۸ ماه و واحد شماره دو حداقل یک‌سال وقت

بمباران کارخانه سیمان درود از سوی هواپیماهای عراق

لازم دارند تا به خط تولید برگردند. از تعداد ۱۸ تن شیهه بمباران کارخانه سیمان درود، حدود ۱۴ تن آن جزو کارگران این کارخانه بودند. «^(۷) همچنین مقارن ساعت ۰۰: ۱۵ چند فروند هواپیمای عراق ضمن تجاوز به حریم هوایی شهرستان تبریز، با پرتاب چند راکت، یک واحد پست انتقال نیرو در خیابان عباسی در شمال شرق این شهر را هدف قرار دادند که خساراتی به این واحد وارد آمد و برق شهر برای مدتی قطع شد. «^(۸) همچنین هواپیماهای دشمن به حریم هوایی شهرهای ارومیه و خرم‌آباد نیز تجاوز کردند، ولی بدون انجام دادن اقدامی، از منطقه دور شدند. «^(۹)

در پاسخ به حملات اخیر عراق به تأسیسات اقتصادی و مناطق صنعتی کشورمان، توپخانه‌های ارتش و سپاه بامداد امروز تأسیسات اقتصادی و صنعتی عراق در استان بصره را گلوله‌باران کردند. «^(۱۰)

۴۷۸

رادیو بی. بی. سی. در تحلیلی درباره آغاز حملات گسترده عراق به مراکز صنعتی ایران، گفت: «عراق در دو هفته پیش، حملات خود را برای مجبور کردن ایران به قبول آتش‌بس سازمان ملل متحد، از سرگرفته‌است. اکنون این نگرانی وجود دارد که از سرگیری این حملات ممکن است به آغاز یک دوره دیگر از جنگ شهرها منجر شود که در آن دو طرف

در گذشته و چند نوبت و دوره مختلف ، با موشک به مناطق مسکونی یکدیگر حمله بردند . «^(۱۱) خبرگزاری فرانسه نیز با اشاره به مقاله روزنامه “ القادسیه “ اعلام کرد : « دو کشور متخاصم، از چندین روز قبل یکدیگر را به بمباران اهداف غیرنظامی محکوم می کنند . این موج ممکن است در مدتی کوتاه به از سرگیری جنگ شهرها منجر شود . »^(۱۲)

۴۷۹

حمله به یک گروه راهسازی در منطقه “ سرو “ ، تلاش ناموفق برای نفوذ به داخل مهاباد ، حمله به رزمندگان در منطقه سنندج و سرپل ذهاب ، از جمله اقدامات امروز افراد مسلح غیرقانونی در مناطق مختلف غرب و شمال غرب کشور بود . در منطقه سرو از توابع ارومیه ، یک گروه راهسازی که مشغول جاده کشی بین پاسگاه های مرزی بودند ، مورد حمله ضدانقلاب قرار گرفتند . مهاجمان پس از به کمین انداختن این گروه ، رانندگان شخصی را جدا کردند و بقیه را به رگبار بستند که در نتیجه آن ، هفت تن از نیروهای نظامی و یک راننده شخصی که حاضر نشده بود از نظامیان جدا شود ، به شهادت رسیدند . در این حمله چهار کمپرسی مردمی ، یک گریدر و یک دستگاه تویوتا نیز به آتش کشیده شد .^(۱۳)

در مهاباد نیز یگان گشتی و شناسایی واحد اطلاعات سپاه این شهر با پنج تن از چته های دمکرات درگیر و یکی از چته ها را که از گروه ترور حزب بود و قصد داشت برای کشتن افراد سرشناس ارتش و سپاه به شهر نفوذ کند ، دستگیر کرد .^(۱۴) در اشنویه نیز تأمین های جاده ییلاقی “ کچله “ به “ دالامپو “ مورد حمله چته های “ هیز کلاشین “ از حزب دمکرات قرار گرفتند که یکی از نیروهای خودی شهید ، یک تن مفقود و دو تن زخمی شدند .^(۱۵)

به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران سپاه پاسداران انقلاب اسلامی منطقه سرپل ذهاب ، یک گروه از افراد ضدانقلاب ، در منطقه عملیاتی “ باویسی “ در غرب “ ازگله “ با نیروهای اسلام درگیر شدند که بر اثر آن ، پنج تن از مهاجمان به هلاکت رسیدند .^(۱۶)

۴۸۰

دومین گروه از خبرنگاران خارجی پیش از ظهر امروز از پیروزی های رزمندگان اسلام در عملیات نصر ۷ که از ۱۳ مرداد شروع شده بود و به مدت ده روز ادامه داشت ، [ر . ک . به : ۱۳۶۶/۵/۲۳ الی ۱۳۶۶/۵/۲۳] بازدید کردند . به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران ، یکی از فرماندهان سپاه در تشریح این عملیات ، به خبرنگاران خارجی گفت : « نیروهای سپاه در ساعات اولیه عملیات با استفاده از اصل غافل گیری و تاکتیک های ویژه به اهداف از پیش تعیین شده دست یافتند . در این عملیات مهم که در منطقه ای به وسعت ۶۰ کیلومتر مربع انجام شد ، رزمندگان اسلام در مدت زمان کوتاهی ارتفاعات مهم و استراتژیک منطقه ، از

جمله ارتفاعات دوپازا و بلفت را که از سال ۱۳۶۲ در دست دشمن بود، آزاد ساختند و با استقرار بر قلل مهم این ارتفاعات، شهر "قلعه دیزه" عراق، "سیدان"، "قانيا"، "دارشمینه" و "سد دوکان" را زیر دید و تیر مستقیم خود قرار دادند. «

"رافائل گوز" خبرنگار روزنامه اسپانیایی "ال پائیس" - که جزو بازدیدکنندگان از منطقه سردشت بوده است - با انعکاس اظهارات این فرمانده سپاه، در گزارش خود، نوشت: «با مشاهده این پیروزی‌ها (عملیات نصر ۷) که قبلاً اخبار آن را از رسانه‌های گروهی شنیده بودم، به این نتیجه رسیدیم که تنها طرفی که در این جنگ واقعیت را می‌گوید، ایران است و اخبار منتشره از سوی عراق همواره در نزد خبرنگاران بی‌طرف خارجی، بی‌اعتبار تلقی شده است.» وی افزود: «آنچه ایران قبلاً در مورد این پیروزی‌ها (عملیات نصر ۷) اعلام کرده بود، کاملاً واقعیت دارد.» (۱۷)

۴۸۱

به منظور مقابله با حملات احتمالی شیمیایی دشمن، کلیه مراکز پدافند شیمیایی استان خوزستان به حال آماده‌باش درآمدند. مسئول پی‌گیری "ش. م. ر." "استانداری خوزستان با اعلام این خبر افزود: «در این زمینه ستادی در محل استانداری تشکیل شد تا در صورت حمله شیمیایی دشمن به شهرهای خوزستان، به یاری مردم بشتابد. همچنین پیشنهاد شد که آژیرهای ویژه هشداردهنده‌ای در سطح شهر اهواز نصب تا مردم به هنگام حمله شیمیایی دشمن از وقوع آن مطلع شوند.» (۱۸)

امروز در خرم‌آباد نیز به منظور بالابردن توان پدافند شیمیایی در برابر حملات احتمالی دشمن و کسب آمادگی مردم، مانور شهری "ش. م. ه." "با عنوان "مانور ایثار"، در سه منطقه این شهر برگزار شد. در این مانور که "ستاد کنترل حوادث و رویدادهای ش. م. ه." استان لرستان آن را هدایت می‌کرد، نیروهای کمیته، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، شهربانی، ژاندارمری، ارتش، هلال احمر، شهرداری و بهداری این استان شرکت داشتند. مانور در سه مرحله انجام گرفت و بمباران شیمیایی فرضی، حمل مجروحان، پاک‌سازی آلودگی محیط، مداوای مجروحان، چگونگی کنترل مردم و نظارت بر محیط آلوده، در حضور مردم به نمایش درآمد. به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران، مانور ایثار، سومین مانور ستاد کنترل حوادث و رویدادهای ش. م. ه. استان لرستان از ابتدای سال جاری تاکنون می‌باشد. (۱۹)

۴۸۲

نیروهای رزمی تخصصی کمیته انقلاب اسلامی و داوطلبان مردمی استان خوزستان در قالب کاروان "حماسه‌سازان عاشورا"، امروز صبح پس از شنیدن سخنان نماینده امام در این نهاد (کمیته)، به جبهه‌های نبرد اعزام شدند. این نیروها که در قالب پنج گردان سازمان‌دهی

شده‌اند ، به “ لشکر ۲۸ روح‌الله “ خواهند پیوست .^(۲۰) گزارش خبرنگار اطلاعات از اهواز نیز حاکی است : « نیروهای بسیجی استان خوزستان به استعداد دو گردان ، پس از بدرقه پرشور مردم اهواز ، عازم جبهه‌های جنگ شدند . در این کاروان ، نیروهای بسیجی شهرهای مختلف استان خوزستان حضور داشتند . »^(۲۱) همچنین به مناسبت آغاز هفته دولت ، دومین کاروان کارمندان ادارات دولتی قم به استعداد یک گردان ، جهت گذراندن دوره آموزشی و عزیمت به جبهه‌های جنگ ، پس از راه‌پیمایی در خیابان‌های اصلی این شهر و دیدار با “ آیت‌الله مشکینی “ ، عازم مراکز آموزشی شدند . آیت‌الله مشکینی در این دیدار طی سخنانی گفت : « دشمنان ما ، از جمله آمریکا باید بفهمند که ایران با ۵۰ میلیون نفوس ، ۲۰ میلیون سرباز دارد ، آن هم سربازان عاشق الله و پاک‌باخته که تمام نقشه‌ها و توطئه‌های آنها را به خودشان باز خواهند گرداند . »^(۲۲)

۴۸۳

در ادامه کمک‌های مردمی به جبهه‌های جنگ ، جمعی از برادران خیر کویته بیش از سه میلیون و پانصد هزار ریال به جبهه اسلام تقدیم کردند . همچنین از کمک‌های نقدی نمازگزاران “ مسجد قدس “ تهران ، اهالی “ بوانات “ استان فارس و از درآمد کلاس‌های کنکور و کلاس‌های تابستانی گرگان ، مبلغ سی میلیون ریال در اختیار ستاد جذب و هدایت کمک‌های مردمی قرار گرفت .^(۲۳)

طرح اعزام “ حماسه‌سازان عاشورا “ ، در ماه محرم اجرا می‌شود . “ علی‌رضا افشار “ سخن‌گوی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ، با اعلام این مطلب گفت : « ماه محرم به‌عنوان پیام‌آور حماسه عاشورا ، موجد یک حرکت گسترده سیاسی و عبادی در جامعه اسلامی است و به همین لحاظ یک طرح آموزشی با عنوان “ طرح عاشورا “ در این ایام پیش‌بینی شده است . « وی افزود : « بر اساس این طرح ، برنامه آموزش نظامی برای کلیه افراد در تمامی سنین آغاز می‌شود تا بتوانند مانند مانور شهادت ، یک اهرم بازدارنده قوی در مقابل دسیسه‌های استکبار باشند . »^(۲۴)

۴۸۴

روز یازدهم محرم ، “ روز تجلیل از اسیران و مفقودان “ نام‌گذاری شد . ستاد مرکزی سپاه در اطلاعیه‌ای اعلام کرد : « به منظور بزرگداشت مقام والای اسرا و مفقودین جنگ تحمیلی و بنابه تصویب شورای عالی دفاع ، یازدهم محرم‌الحرام ، روز تجلیل از اسرا و مفقودین نام‌گذاری شد و شعار اصلی این روز نیز کلام جاودانه سرور و سالار شهیدان ، حضرت امام حسین (ع) ، “ هیئات من‌الدله “ می‌باشد ، بدین مفهوم که در راه رسیدن به اهداف عالی الهی ، همه‌گونه مصیبت و بلا تحمل خواهیم کرد ، اما هرگز تن به ذلت و زبونی نخواهیم داد و در همین

مسیر است که تحمل اسارت و فقدان و فراق بی‌خبری عزیزترین یاران و فرزندان با ایمان ، سهل و آسان می‌شود و به تحقیق ، خداوند تعالی برای این صبر ، بصیر است . « (۲۵)

۴۸۵

سمینار یک روزه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به منظور بالا بردن میزان آمادگی رزمی امت حزب‌الله و رویارویی حسین‌گونه با دشمنان اسلام ، با حضور مقام‌های بلندپایه کشوری ، ائمه جمعه و جماعات استان‌های تهران و مرکزی و شهرستان قم و فرماندهان پایگاه‌ها و نواحی مقاومت سپاه یکم “ ثارالله “ ، در “ پادگان امام حسین (ع) “ تهران تشکیل شد . در این سمینار توجیهی ، طرح اعزام حماسه‌سازان عاشورا ، تشکیل کمیته‌های مردمی حمایت از رزمندگان ، چگونگی برگزاری مجالس عزاداری در ماه محرم ، فجایع مکه و جنگ تبلیغاتی خلیج‌فارس مورد بحث و بررسی قرار گرفت .

رییس جمهور (آیت‌الله خامنه‌ای) در این گردهمایی با اشاره به پشتیبانی نیروهای غرب از عراق ، گفت : « استقرار نیروهای امریکایی ، انگلیسی ، و فرانسوی در خلیج‌فارس و نقض امنیت منطقه ، صراحتاً به معنای طرفداری از عراق در جنگ با ایران است . « رییس شورای عالی دفاع افزودند : « در صورتی که بین ایران و امریکا جنگی در خلیج‌فارس درگیرد ، ضربات شکننده و قاطع از سوی ایران به نیروهای امریکایی وارد خواهد شد . «

آیت‌الله خامنه‌ای ، نیروهای نظامی امریکا در خلیج‌فارس را “ ببری کاغذی “ خواندند که با کبریتی ، به خاکستر بدل خواهد شد . رییس جمهور سپس گفتند : « درست است که امریکا ناو جنگی و موشک‌های دوربرد دارد و در یک کلام نسبت به ما برتری تسلیحاتی دارد ، اما دنیا این واقعیت را می‌داند که منطقه خلیج‌فارس ، شرایط خاص خود را دارد و قدرت نیروهای ما در حدی است که می‌تواند تمامی این تسلیحات را در لحظه‌ای به آتش بکشد ؛ قدرتی که بخشی از آن را جهان در جریان “ مانور شهادت “ دید . در خلیج‌فارس تسلیحات و امکانات و کثرت و قلت نیرو نیست که سرنوشت‌ساز است ، در خلیج‌فارس ، ایمان سرنوشت می‌سازد . خلیج‌فارس محل نمایش ایمان دلیرمردانی است که دل به الله دادند و به انتظار دشمنی نشسته‌اند که دل به کفر و الحاد بسته و به آن تکیه دارد . « رییس شورای عالی دفاع ، جنگ تحمیلی را بزرگ‌ترین آزمایش ملت دانستند و افزودند : « اگر چه خاصیت و خصوصیت طبیعی هر انقلابی ، تهاجمی بودن آن است ، ولی ما تاکنون همواره در برابر هر مسئله‌ای از خود دفاع کرده‌ایم و امروز می‌رویم روزی را شاهد باشیم که دشمن به دفاع برخیزد . « وی با تأکید بر نقش نیروهای مردمی ، درباره پایان جنگ گفتند : « هرگز برای پایان جنگ نمی‌شود زمانی را مشخص کرد ؛ جنگ یک مقوله پیچیده است که حل آن نیاز به زمان ، امکانات و شرایط دارد و وظیفه همگان است که تمامی امکانات و توان خود را برای اتمام پیروزمندانه جنگ بسیج کنند . « “ محسن رضایی “ فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نیز در این

گردهمایی ضمن سخنانی، با اشاره به حضور ناوگان‌های آمریکا و انگلیس و فرانسه گفت: «در حال حاضر بیش از ۶۰ فروند ناو جنگی کشورهای بلوک غرب وارد خلیج فارس شده‌اند، این تعداد بیش از ناوهای جنگی در جنگ ویتنام است. اگر دیروز رویارویی با صدام بود، امروز ممکن است با شلیک یک گلوله «آر. پی. جی.» در خلیج فارس، با ابرقدرت‌ها برخورد کنیم.» وی تأکید کرد: «دنیا و خصوصاً غرب با این همه نیرویی که وارد منطقه خلیج فارس کرده است، امسال را سال سرنوشت خود تعیین کرده‌اند.» فرمانده کل سپاه پاسداران در پایان گفت: «رزمندگان دلاور ما در خطوط مقدم جبهه‌های حق علیه باطل، انتقام خون شهدای پاک فاجعه مکه را از امپریالیسم و عوامل مرتجع آن خواهند گرفت.» (۲۶)

۴۸۶

در آستانه هفته دولت، رئیس جمهور، نخست‌وزیر و اعضای هیئت دولت با امام دیدار کردند. حضرت امام در این دیدار، با اشاره به این که در همه مشکلاتی که برای جمهوری اسلامی پیش آوردند و پیش خواهند آورد، جز ذات مقدس او پناهی نداریم، در مورد محرومان و مرفهان، اشکال کردن، حل مشکلات و فاجعه خونین مکه مکرمه فرمودند: «اشخاصی که خارج ایستاده‌اند و اشکال می‌کنند از باب این که خودشان در گود نیستند. اشکال کردن یک چیزی آسان است، اما حل اشکال مشکل است. خوب، البته اشخاصی که در خارج نشسته‌اند، می‌گویند، چرا؟ چه شد؟ چرا نشد؟ چه باید بشود؟ فلان کار باید بشود، باید بکنید. لکن وارد نیستند، ببینند که مشکلات چی هست و همه دولت‌ها، همه جهان، به استثنای ملت‌هایشان، در صدد محو جمهوری اسلامی هستند، یعنی در صدد محو اسلام هستند، در عین حال خدای تبارک و تعالی تأیید کرده است و ما استقامت کرده‌ایم، مقاومت کرده‌ایم و بعدها هم خواهیم کرد، ان شاء الله.» حضرت امام با اشاره به فجایع جنگ تحمیلی و مقایسه آن با فاجعه مکه، فرمودند: «لکن همه این بود که ما کتک می‌خوریم و می‌زنیم؛ در جنگ، با صدام هم که تحمیل به ما کردند، ما خیلی از دست دادیم، شهید از دست دادیم، خیلی ضرر بردیم، لکن ما ضرر بردیم. مسئله، مسئله حجاز نیست، مسئله حجاز مسئله‌ای است که ما باز خواب هستیم، دنیا هم خواب است، که چه شد. مسئله حجاز، مسئله بزرگ‌ترین مقامات قدس اسلامی و دنیایی شکسته شد. کعبه احترامش پیش ما تنها نیست، پیش مسلم تنها نیست، کعبه را همه ملل محترم می‌شمارند. شکستن کعبه مسئله‌ای نیست که بشود از آن همین‌طوری گذشت، اگر ما از مسئله قدس بگذریم، اگر ما از صدام بگذریم، اگر ما از همه کسانی که به ما بدی کردند بگذریم، نمی‌توانیم از مسئله حجاز بگذریم... مکه جایی است که همه انبیاء خدمت‌گزار آن بودند و حالا گرفتار شده. مکه به دست یک دسته اشخاص ملحد که اصلاً نمی‌فهمند باید چه بکنند و نمی‌فهمیدند و نمی‌دانند چه تحمیلی برشان شد. و یک ننگی هست الان برای همه مسلمین دنیا که مکه محل قدس الهی، محلی

که مقدس‌ترین مقامات الهی است، این‌طور شکسته بشود و مسلمانان نشسته باشند تماشا کنند! مسئله را باید زنده نگه‌داشت. در ماه محرم تمام کسانی که منبر می‌روند، واعظ هستند، نوحه‌خوان هستند، تمام دسته‌جات باید در رأس امورشان این مسئله قرار داده شود. «امام امت با اشاره به پیام “ملک فهد” پیش از مراسم حج، فرمودند...: «بهترین دلیل بر این‌که این مسئله، مسئله توطئه بود، همین کیفیت عمل‌شان بود. خودشان اقرار کردند به این معنی، می‌گویند که ایرانیان می‌خواستند بیایند کعبه را آتش بزنند و قم را کعبه قرار دهند! یک همچنین حرف احمقانه، خوب معلوم می‌شود که از اول بنا داشتند این کار را بکنند، به بهانه این‌که ایرانی‌ها آمدند کعبه را خراب کنند ما هم مهیا شدیم که راه‌شان را ببندیم. قضیه کشته شدن نیست، قضیه هتک احترام است... کی آنها را “خادم‌الحرمین” قرار داده‌است؟ با چه وجهی اینها اسم مملکت اسلامی را تغییر دادند از این‌که بود، حجاز را مملکت سعودی قرار دادند؟ مملکت سعودی به چه مناسبت؟ این‌ها مسائلی است که همه‌اش بغرنج است و ما نمی‌دانیم که از این عار چطور خارج بشویم. من واقعاً در مسائل خیلی تحمل داشته‌ام، در مسائل جنگ، در همه این‌ها تحمل داشتم، اما این بی‌تحمل کرده مرا؛ مسئله غیر از این مسائل است. آنچه ما امیدواریم این است که خدای تبارک و تعالی با قدرت خودش حل کند مسائل را و امیدواریم خداوند به همه ما توفیق بدهد که در این باره بی‌تفاوت نباشیم، در این ماه محرم بی‌تفاوت نباشند، مسلمین در دنیا بی‌تفاوت نباشند.» (۲۷)

“آیت‌الله ابراهیم امینی” نایب رئیس مجلس خبرگان که در گفت‌وگو باخبرگزاری جمهوری اسلامی در قم درباره ابعاد گوناگون حادثه خونین مکه مکرمه سخن می‌گفت، روند تبلیغات خارج از کشور در مورد افشای ماهیت حکومت عربستان را بسیار ضعیف ارزیابی کرد و افزود: «ما اصولاً اهمیت چندانی برای تبلیغات در خارج قائل نیستیم و این امر باعث شده که دشمنان انقلاب و اسلام خلاء موجود را به نفع خود و به ضرر ایران پرنمایند و اذهان عموم جهان اسلام را نسبت به وقایعی نظیر مکه کاملاً اغفال نمایند.» نایب رئیس مجلس خبرگان با تأکید بر این‌که یک هدف مهم امریکا از ایجاد حوادثی نظیر مکه، تیره ساختن بیش از حد روابط ایران و عربستان است، افزود: «مسلمان ایران و عربستان دو کشور بزرگ مسلمان هستند و مسلمین جهان روی این دو کشور نظر خاصی دارند و حوادث مکه که با چنین ابعاد هولناک صورت گرفته، یقیناً موردنظر سران اصلی رژیم سعودی نبوده لیکن دست‌هایی در کار بوده است که شکل مسئله بدین گسترده‌گی باشد تا راه هرگونه تفاهم و اخوت اسلامی از بین برود که این امر برای مسلمانان جهان آثار سوئی به همراه دارد.» (۲۸)

امروز چهارمین کاروان کشتی‌های کوییتی تحت حفاظت ناوگان امریکا جهت خروج از خلیج فارس، به مسیر خود ادامه داد. خبرگزاری فرانسه در این باره گزارش داد: «سه فروند از

چهار کشتی کویتی که از سحرگاه شنبه تحت اسکورت نیروی دریایی آمریکا قرار دارند، ابتدا به مدت ۱۲ ساعت در شرق قطر توقف کردند سپس عازم تنگه هرمز شدند. نفتکش‌های «سی. ایل. سیتی» و «اوشن سیتی» به همراه تانکر گاز «گاس کینگ» در یک‌صد کیلومتری جنوب شرقی بحرین لنگر انداختند و ناوهای «ویوز» و «کلارینگ» از آنها مراقبت می‌کنند. در این حال، نفتکش «بریجتون» که جزو این کاروان بود، به راه خود به طرف جنوب ادامه داد. ناو هلی‌کوپتربر «گودال کانال» نیز که حامل هلی‌کوپترهای ضدمین «سی استالیون» است، در ۵۰ کیلومتری سواحل دوی قرار دارد. «(۲۹)»

۴۸۸

اهداف، سیاست‌ها و عملکرد آمریکا در خلیج فارس از دیدگاه‌های گوناگونی مورد بررسی صاحب‌نظران قرار می‌گیرد: کارشناسان امور نظامی آن‌را با توجه به ضعف‌ها و توانایی‌های دو طرف (ایران و آمریکا) ارزیابی می‌کنند و سیاست‌مداران در سطح منطقه‌ای و جهانی به آن توجه دارند. خبرگزاری رویتر درباره نقاط ضعف آمریکا در خلیج فارس، گزارش داد: «موانعی که ناوگان کشتی‌های جنگی آمریکا در منطقه جنگی خلیج فارس با آن روبه‌رو شده‌اند بیانگر یک مشکل بزرگ‌تر می‌باشد و آن این‌که پرزیدنت ریگان ممکن است یک ناوگان اشتباه را برای یک جنگ اشتباه تدارک دیده باشد. تهیه ۶۰۰ فروند ناو جنگی برای نیروی دریایی آمریکا تاکنون ۴۸۴ میلیارد دلار هزینه در برداشته است. کاخ سفید آمریکا می‌گوید ناوگان دریایی این کشور کاملاً آماده مقابله با هرگونه بحران در نقاط مختلف جهان است و می‌تواند از عهده تعهد خود در مورد تأمین امنیت کشتی‌رانی در منطقه جنگ ایران و عراق، برآید. «این خبرگزاری افزود: «اما در خلیج فارس مین‌گذاری شده - جایی که نیروی دریایی آمریکا در صدد حفاظت از ۱۱ فروند نفتکش کویتی دارای پرچم آمریکا می‌باشد - کمیاب بودن مین‌روب‌ها سبب شده است رزم‌ناوهای آمریکایی جهت حفاظت از خود، به‌صورت تحقیق‌آمیزی در پشت نفتکش‌های غیرنظامی پناه بگیرند! هرچند مقامات پنتاگون مدعی هستند نفتکش‌ها می‌توانند در مقابل انفجار برخی مین‌ها که قادر به غرق کردن رزم‌ناوها هستند، مقاومت کنند، ولی در نظر کارشناسان نظامی، نیروی دریایی آمریکا به‌طرز خطرناکی در زمینه قابلیت مین‌گذاری تعرضی به جنگ زیردریایی‌ها، کشتی‌های تدارکاتی و رزم‌ناوهای اسکورت‌کننده کاروان، ضعیف است. «(۳۰)»

روزنامه «هرالد‌تریبون» با اشاره به ویژگی‌های انقلابی جمهوری اسلامی ایران، از استراتژی آمریکا در خلیج فارس انتقاد کرد و سیاست صبر و شکیبایی را برای این کشور (آمریکا) «بهترین راه» دانست. هرالد‌تریبون با اشاره به جنگ ویتنام و این‌که سرخوردگی از جنگ، در آمریکا ناشی از تأسّف و پریشانی عمیق از ویرانی و کشتار بود، نه ضعف قدرت نظامی آمریکا، نوشت: «اکنون دولت آمریکا فهرستی از اهداف بالقوه در ایران را برای اقدامات

تلافی‌جویانه در دست دارد. از قرار اطلاع، این اهداف با توجه به حداقل خسارات جانی، چه از بین امریکاییان و چه ایرانیان، انتخاب شده است و حملات علیه این هدف‌ها، "ضربه‌های جراحی" نام گرفته است، زیرا قربانیان اندکی به بار می‌آورد و ایران را از طریق تردستی‌های تکنولوژیک مجازات خواهد کرد بی‌آن‌که دست‌های امریکا به جنایت و خون‌ریزی آلوده گردد. لیکن این شیوه جنگیدن علیه کشوری که شمار تلفات جانی آن ظرف هفت سال گذشته بیش از جمع تلفات امریکا در جنگ جهانی دوم و جنگ ویتنام بوده است، چه حاصلی خواهد داشت؟ در حال حاضر، سیاستمداران امریکا با مسائل عمده‌ای درباره کاربرد نیروهای نظامی آن کشور و درباره ماهیت پایدار انقلاب ایران روبه‌رو هستند؛ انقلابی که پیش‌بینی می‌شود همچنان از خصلت ضدامریکایی برخوردار باشد.

راه‌ها و چاره‌اندیشی‌ها بیش از هر چیز مستلزم صبر و شکیبایی و استقامت است. نخست آن‌که شایسته است امریکا حتی‌الامکان بکوشد از طریق کشورهای ثالث نظیر ترکیه، پاکستان، ژاپن و آلمان غربی به تماس محدود خود با ایرانی‌ها ادامه دهد؛ دوم آن‌که سزاوار است امریکا در خلیج فارس حضور اندک و غیرچشمگیر داشته باشد. با توجه به محدودیت‌های نظامی فوق، یک قدرت‌نمایی نظامی نه تنها به عنوان یک تدبیر اجحاف‌آمیز بی‌فایده است، بلکه ایران را بیش از پیش منزوی کرده و ماهیت ستیزه‌جویانه آن کشور را تشدید خواهد کرد و احتمالاً ایران را به اردوگاه شوروی سوق خواهد داد. البته منظور این نیست که امریکا هرگز به موضع‌گیری نظامی علیه ایران دست نزند، لیکن زمان آن فرا نرسیده است و شرایطی که عدم پرداخت تاوان سنگینی را برای قدرت‌نمایی نظامی تضمین کند، وجود ندارد. سیاستمداران امریکایی باید درک‌کنند اگر چه مذاکره و یا روابط سازنده با ایران غیرممکن یا لاقابل فوق‌العاده مشکل است، ولی راه چاره، درگیری و مقابله نیست؛ یک سیاست توأم با صبر و شکیبایی و بی‌طرفی ممکن است از لحاظ سیاسی به مذاق دولت ریگان و دولت بعدی خوش نیاید، لیکن بهترین راهی است که امریکا باید آن را انتخاب کند. «^(۳۱)

» با وجود اختلافات شدید میان ایران و امریکا، نشانه‌هایی در دست هست که نشان می‌دهد دو کشور تمایلی به درگیری ندارند. «رادیو بی. بی. سی. با ذکر این مطلب هفته‌نامه "آبزرور"، افزود: «علی‌رغم این‌که ایران می‌خواهد از آب‌های ساحلی خود در خلیج فارس دفاع کند و تمایل به عادی شدن روابط با جهان خارج احساس می‌شود اما یکی از مشکلات ایران این است که ممکن است سپاه پاسداران خودسرانه عمل کرده و باعث درگیری شود. هرچند دولت ریگان می‌خواهد در کنار دوستان عربش بایستد، ولی در امریکا این احساس مجدداً زنده شده که امریکا نباید در جنگ جانب کسی را بگیرد و در واقع، ایران مهم‌تر از عراق است که نباید گذاشت به سوی شوروی برود. کاملاً محسوس است که هم ایران و هم امریکا خواستار فروکش کردن بحران هستند. «^(۳۲)

دکتر "محمد جواد لاریجانی" معاون وزیر خارجه ایران که برای شرکت در کنفرانس "خلع سلاح و توسعه" به نیویورک سفر کرده است، در یک بحث تلویزیونی غیرمستقیم با "ریچارد مورفی" معاون وزیر خارجه آمریکا، شرکت کرد. حضور نظامی آمریکا در منطقه خلیج فارس، راه‌های ایجاد آرامش و امنیت در منطقه، شرایط ایران برای پایان جنگ و احتمال کمک به آزادی گروگان‌های غربی، موضوعات مهم این مناظره تلویزیونی بود. لاریجانی درباره آتش‌بس موقت در هفته‌های اخیر گفت: «این آتش‌بس به هیچ‌وجه نتیجه افزایش نیروی آمریکا در منطقه نبوده، بلکه صرفاً ناشی از عدم حمله عراق به کشتی‌ها بود.» وی تأیید کرد که توقف حملات عراق به کشتیرانی در خلیج فارس، ناشی از فشار سیاسی آمریکا بر دولت بغداد می‌باشد و آن را یک اقدام مثبت دانست و افزود: «ما در واقع سه ماه پیش درخواست کردیم که اگر آمریکا از بازی سیاسی و نظامی یا هر چیز دیگری برای جلوگیری از حملات عراق به کشتی‌ها در خلیج فارس استفاده کند، در آن صورت هیچ‌گونه دردسر و خطری در خلیج فارس وجود نخواهد داشت.» لاریجانی در پاسخ به این پرسش که آیا ایران حاضر است با دیگر کشورها جهت پاک‌سازی تمامی مین‌ها در خلیج فارس و دریای عمان همکاری کند؟ گفت: «حتماً. حتی اگر دیگر کشورها در عملیات مین‌بایی شرکت نکنند، ایران خود به تنهایی بیش‌ترین تلاش را برای پاک‌سازی سراسر خلیج فارس مبذول خواهد داشت، زیرا حفظ امنیت خلیج فارس و کشتیرانی در منطقه برای ما امری بسیار حیاتی است.» وی در پاسخ به این که آیا ایران حاضر به کمک برای آزادی گروگان‌ها در لبنان است؟ ضمن تأکید بر آمادگی ایران برای کمک به آزادی گروگان‌های غربی از جمله گروگان‌های آمریکایی در لبنان بدون هیچ‌گونه قید و شرطی، گفت: «ما در قبال این کمک چیزی مطالبه نمی‌کنیم، زیرا ما فقط یک واسطه هستیم و با استفاده از نفوذ خود در میان شخصیت‌ها و گروه‌های مختلف در لبنان، برای آزادی گروگان‌ها میانجی‌گری می‌کنیم.» (۳۳)

معاون امور بین‌المللی وزارت خارجه ایران در این گفت‌وگوی تلویزیونی اعلام کرد: «ایران قطع‌نامه اخیر شورای امنیت سازمان ملل متحد در رابطه با جنگ عراق علیه ایران را نمی‌پذیرد، اما آماده است با هر تلاشی که هدف آن تأمین صلح در منطقه باشد، همکاری کند. قطع‌نامه اخیر شورای امنیت یک قطع‌نامه ناخوشایند است، زیرا هنوز جوهر آن خشک نشده، عراق حملات خود را علیه اهداف زمینی در ایران افزایش داده و آمریکا هم ناوگان خود را به منطقه اعزام کرده است!» (۳۴)

لاریجانی در این برنامه تلویزیونی مهم‌ترین شرط ایران برای پایان جنگ تحمیلی را سرنگونی دولت بعث عراق اعلام کرد و افزود: «برای ما تفاوتی نمی‌کند که چه دولتی

جایگزین دولت فعلی عراق گردد و ما حق خود را می‌خواهیم و آن این است که این دولت علیه ما تجاوز کرده و باید به خاطر تجاوزش مسئول شناخته شود. « (۳۵)

معاون وزیر امور خارجه امریکا (ریچارد مورفی) - طرف دیگر این مناظره تلویزیونی غیرمستقیم - در پاسخ به اظهارات آقای لاریجانی ، با اشاره به موضع ایران در مورد قطعنامه شورای امنیت ، گفت : « این یک پاسخ منفی است ، اما ما یک بار هم نشیندیم که گفته شود ایران قطعنامه سازمان ملل را شدیداً رد خواهد کرد . « وی افزود : « زمان آن فرا رسیده است که روی یک قطعنامه دیگر که به قطعنامه ۵۹۸ قابلیت اجرایی دهد ، کار بکنیم . ما در حال حاضر در شورای امنیت سرگرم گفت‌وگو پیرامون قطعنامه دوم هستیم و من معتقدم که برای یک توافق ، دورنماهای خوبی وجود دارد . « (۳۶)

مورفی سپس گفت : « امریکا معتقد نیست که جنگ ایران و عراق تا مدت بسیار طولانی ادامه خواهد داشت ، ولی کشتی‌های جنگی خود را تا زمانی که حفاظت از منابع حیاتی امریکا ضروری باشد ، در خلیج فارس نگه خواهد داشت و تعهد به حفاظت نفتکش‌های کویتی تا زمانی که لازم باشد ، ادامه خواهد یافت . « وی افزود : « جنگ هفت ساله سبب خسارت‌های جانی و مالی بسیاری شده و من فکر می‌کنم که حدی وجود دارد و امیدوارم دیپلمات‌های ایرانی که در هفته‌جاری به سازمان ملل می‌روند ، تصمیم دولت خود را بر پای‌بندی به قطعنامه شورای امنیت ، مشتمل بر آتش‌بس در جنگ را اعلام کنند . امیدواری امریکا مبتنی بر اظهارات توأم با نرمش بیش‌تر تهران در هفته‌های اخیر و نیز بروز خستگی‌های احتمالی بین مبارزین ایرانی است . امریکا حضور خود در خلیج فارس را از شش کشتی به چهل کشتی رسانده است . علت ، آن است که مین‌گذاری اخیر در خلیج فارس توسط ایران ، خطرات علیه منافع امریکا را افزایش داده است . منافع امریکا مشتمل بر تضمین تأمین ثبات صدور نفت برای غرب ، حمایت از دولت‌های عرب میانه‌رو در منطقه و جلوگیری از تسلط شوروی بر این منطقه استراتژیک از جهان است . « از مورفی سؤال شد که اگر تلفات عمده‌ای مانند کشته شدن بیش از دو تیپ نظامی امریکا در لبنان روی بدهد ، آیا امریکا از منطقه خلیج فارس بیرون خواهد رفت یا خیر ؟ وی پاسخ داد : « به‌نظر من منافع ما در خلیج فارس از اهمیت عمده و متفاوتی برخوردار است . زمانی که ریگان برای اولین بار دستور عملیات اسکورت کشتی را داد ، دولت امریکا گمان می‌کرد این کار صرفاً با افزایش متوسط حضور نیروهای دریایی در خلیج فارس میسر است . « (۳۷)

۴۹۰

امروز اجلاس فوق‌العاده وزیران امور خارجه کشورهای عضو اتحادیه عرب با شرکت نمایندگان ۲۱ عضو این اتحادیه در تونس افتتاح شد . به گزارش خبرگزاری فرانسه ، این اجلاس به درخواست تونس و به منظور اتخاذ یک موضع واحد در مورد جنگ ایران و عراق و

بحران خلیج فارس تشکیل شده است و ریاست آن بر عهده «سعود الفصیل» وزیر امور خارجه عربستان است. خبرگزاری فرانسه در ادامه این خبر افزود: «وزیر خارجه عربستان به عنوان اولین سخنران اجلاس، ضمن انتقاد شدید از ایران، آن را متهم کرد که امنیت تمامی کشورهای خلیج فارس را به خطر انداخته و در خلیج فارس مین گذاری می کند. وی مسئولیت دخالت کشورهای خارجی در منطقه را متوجه ایران دانست... و از کشورهای عرب خواست یک موضع توأم با همبستگی اتخاذ کنند و قطعنامه ای تصویب کنند که پاسخگوی خطر عمده ای باشد که جهان عرب به خاطر پافشاری ایران برای ایجاد بی ثباتی در کشورهای همسایه اش و در تمامی منطقه خلیج [فارس] با آن روبه روست. همچنین وزیر امور خارجه سعودی از اعضای دائمی شورای امنیت خواست تا قطعنامه خود را در اعمال مجازات علیه کشور متخاصم آشتی ناپذیر، به اجرا درآورند.» (۳۸) گزارش دیگری حاکی است که دبیرکل اتحادیه عرب نیز در سخنان خود تهدیدهای ایران علیه کویت را محکوم کرد و وزیران خارجه عرب را به تصویب طرحی متحد در چارچوب اقدام دسته جمعی اعراب جهت پایان دادن به جنگ خلیج فارس از طریق صلح آمیز، دعوت کرد. (۳۹)

در نخستین دور مذاکرات غیرعلنی وزیران خارجه اتحادیه عرب که امروز در تونس به پایان رسید، سرپرستان ۱۳ هیئت شرکت کننده سخنرانی کردند. آنها بیش تر بر خطرهای ناشی از ادامه جنگ خلیج فارس برای جهان عرب تأکید داشتند و برخی از آنها از جمله لیبی و کویت نیز خواستار برگزاری اجلاس فوق العاده سران عرب شدند. (۴۰)

۴۹۱

خبرگزاری فرانسه از تونس به نقل از یک مقام سیاسی گزارش داد: «شرکت کنندگان در این اجلاس (وزیران خارجه اتحادیه عرب)، قرار است. به ایران علیه هرگونه گسترش جنگ هشدار داده و از شورای امنیت سازمان ملل متحد بخواهند تا اقدامات لازم را برای جلوگیری از وارد آمدن زیان از سوی کشوری که سرسختی می کند، به عمل آورد.» (۴۱)

در ادامه این گزارش، درباره موضع اردن در این اجلاس آمده است: «اردن طرفدار یک موضع قاطع و روشن کشورهای عربی در مورد خلیج فارس است. به اعتقاد این کشور، اوضاع در خلیج فارس به آن درجه از وخامت رسیده است که کشورهای عربی نباید هیچ گونه تردیدی را تحمل کنند. در این حال، دمشق متحد ایران است و در جنگ این کشور علیه عراق، از ایران حمایت می کند. اردن معتقد است برگزاری یک اجلاس با شرکت کشورهای عربی، مستلزم حداقل تفاهم ممکن میان سوریه و عراق است.» (۴۲)

رادیو دمشق نیز در برنامه ای به همین مناسبت، گفت: «اگر عراقی ها واقعاً نگران مصالح ملی اعراب بودند، هیچ گاه جنگی را علیه یکی از دوستان اعراب آغاز نکرده و از آمریکا نیز درخواست حمایت نمی کردند.» (۴۳) این رادیو افزود: «تنها، خروج تمامی ناوگان های خارجی از

خلیج فارس - یعنی امری که توسط شوروی نیز تأیید شده است - می‌تواند بازگشت امنیت به این منطقه را موجب شود. « (۴۴)

روزنامه کویتی "السیاسه" نیز هم‌زمان با برگزاری اجلاس وزیران خارجه اتحادیه عرب، در یک مقاله تحریک‌آمیز نوشت: «کشورهای بزرگ تصمیم دارند در صورت امتناع ایران از پذیرفتن قطع‌نامه شورای امنیت، بلافاصله سرزمین ایران را تجزیه نمایند؛ بدین صورت که مناطق شمال شرقی ایران، هم‌مرز با افغانستان، تحت نفوذ شوروی خواهد بود، به‌طوری‌که عدم تعرض به پاسگاه‌های مرزی افغانستان از جانب ایران تضمین گردد. دوم: تحریک نیروهای عرب در اهواز که ایران آن‌را خوزستان می‌نامد... گزارشات در این زمینه حاکی است که تماس‌هایی میان کشورهای بزرگ و برخی از رهبران عرب در اهواز در مورد انجام تلاش‌هایی در جهت تحقق قطع‌نامه خودمختاری و استقلال برپایه ملی‌گرایی به دلیل تضاد دو قومیت عربی و فارسی و سرکوب این قومیت از سوی ایران صورت گرفته است.

سوم: تقویت کردهای ایران در مناطق شمال غربی هم‌مرز با ترکیه و تجهیز آنان با پول و سلاح در جهت تحقق قطع‌نامه استقلال و خودمختاری.

چهارم: مناطق مرکزی ایران نصیب "رضا پهلوی" فرزند ارشد شاه (معدوم) و هواداران میانه‌رو او خواهد بود. براساس توافق کشورهای بزرگ، عملیات تبلیغ در مورد فعالیت‌های شان همراه با چاپ تصاویر در صدر صفحات نشریات کشورهای غربی و نیز تقویت فعالیت‌های‌شان در جهت تحقق قطع‌نامه عوامل پیروزی، آغاز گردیده است.

پنجم: پنج کشور بزرگ دریافته‌اند که اقدامات افراطی جاری در ایران نه تنها علیه کشورهای حوزه خلیج فارس است، بلکه متوجه سایر کشورهای جهان نیز می‌باشد، لذا تجزیه ایران، اقدامات مذکور و عکس‌العمل‌ها و اثرات منفی آن‌را نیز نقش بر آب خواهد کرد. « (۴۵)

منابع و مأخذ روزشمار ۱۳۶۶/۶/۱

- ۱- سند شماره ۲۲۶۱۶۵، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۶/۶/۴، ص ۷؛ و - سند شماره ۹۷۴۰۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از دفتر نمایندگی حضرت امام در سپاه ششم امام صادق (ع) - دفتر سیاسی، به دفتر نمایندگی امام در سپاه مرکز، ۱۳۶۶/۶/۴.
- ۲- خبرگزاری جمهوری اسلامی، "گزارش‌های ویژه"، نشریه شماره ۱۶۰، ۱۳۶۶/۶/۱۵، ص ۲، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۴.
- ۳- پیشین.
- ۴- مأخذ ۱، ردیف اول، ص ۷.
- ۵- خبرگزاری جمهوری اسلامی، "گزارش‌های ویژه"، نشریه شماره ۱۵۸، ۱۳۶۶/۶/۳، صص ۳-۴، خرم‌آباد - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۲.
- ۶- خبرگزاری جمهوری اسلامی، "گزارش‌های ویژه"، نشریه شماره ۱۵۷، ۱۳۶۶/۶/۲، ص ۱۰، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۱.
- ۷- مأخذ ۵.
- ۸- مأخذ ۶، ص ۱۰، تبریز - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۱.
- ۹- مأخذ ۶، صص ۷-۱۰، ارومیه - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۱.
- ۱۰- روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۶/۶/۲، ص ۱۴.
- ۱۱- مأخذ ۶، ص ۱۳، به نقل از رادیو بی. بی. سی، ۱۳۶۶/۶/۱.
- ۱۲- مأخذ ۵، ص ۱۵، منامه - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۶/۶/۲.
- ۱۳- مأخذ ۲، ص ۲۱، ارومیه - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۴.

۳۱- اداره کل مطبوعاتی و رسانه‌های خارجی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، بررسی مطبوعات جهان، شماره ۱۲۶۳، ۱۳۶۶/۶/۲۸، صص ۲۴-۲۵، نشریه "هرالدتریبون"، چاپ پاریس.

۳۲- مأخذ ۶، ص ۳۴، رادیو بی. بی. سی، هفته‌نامه "آبزرور"، ۱۳۶۶/۶/۱.

۳۳- مأخذ ۵، صص ۵۳-۵۴، واشنگتن - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۲.

۳۴- روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۶/۶/۳، ص آخر.

۳۵- مأخذ ۵، ص ۵۳، واشنگتن - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۲.

۳۶- مأخذ ۵، ص ۶، واشنگتن - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۶/۶/۲.

۳۷- مأخذ ۵، صص ۷۸، واشنگتن - خبرگزاری رویتر، ۱۳۶۶/۶/۱.

۳۸- مأخذ ۵، صص ۳۴-۳۳، تونس - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۶/۶/۲.

۳۹- مأخذ ۵، صص ۲۵-۲۴، الجزیره - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۲.

۴۰- مأخذ ۱۷، ص آخر.

۴۱- مأخذ ۶، ص ۴۳، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۱.

۴۲- مأخذ ۶، ص ۴۲، امان - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۶/۶/۱.

۴۳- روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۶/۶/۱، ص آخر، دمشق - خبرگزاری فرانسه.

۴۴- پیشین.

۴۵- اداره کل مطبوعات و رسانه‌های خارجی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، بررسی مطبوعات جهان، نشریه شماره ۱۲۶۱، ۱۳۶۶/۶/۲۴، صص ۱۰-۱۱، به نقل از روزنامه "السیاسه"، چاپ کویت، ۱۳۶۶/۶/۱.

۱۴- سند شماره ۴۶۰۸۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از قرارگاه حمزه سیدالشهدا (ع) - دفتر نمایندگی امام (دفتر سیاسی)، به ستاد مرکزی - دفتر نمایندگی امام (دفتر سیاسی)، ۱۳۶۶/۶/۵.

۱۵- سند شماره ۴۶۰۸۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش روزانه، قرارگاه حمزه سیدالشهدا (ع) - اطلاعات، به ستاد مرکزی سپاه پاسداران، ۱۳۶۶/۶/۵.

۱۶- خبرگزاری جمهوری اسلامی، "گزارش‌های ویژه"، نشریه شماره ۱۵۹، ۱۳۶۶/۶/۴، ص ۱۰، باختران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۳.

۱۷- روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۶/۶/۲، ص ۱۴.

۱۸- مأخذ ۶، ص ۶، اهواز - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۱.

۱۹- مأخذ ۲۱.

۲۰- روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۶/۶/۲، ص ۱۴.

۲۱- مأخذ ۱۷.

۲۲- روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۱، ص ۲.

۲۳- مأخذ ۱۷.

۲۴- روزنامه کیهان، ۱۳۶۶/۶/۱، ص ۳.

۲۵- سند شماره ۰۹۷۴۰۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از ستاد کل مرکزی سپاه کثوری، واحد تبلیغات و انتشارات، ۱۳۶۶/۶/۱.

۲۶- مأخذ ۱۷، ص ۳.

۲۷- روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۶/۶/۱، ص ۲.

۲۸- مأخذ ۶، صص ۲۸-۲۹، قم - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۶/۶/۱.

۲۹- مأخذ ۵ ص ۱۴، مثله - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۶/۶/۱.

۳۰- مأخذ ۶، صص ۳۸-۳۹، واشنگتن - خبرگزاری رویتر، ۱۳۶۶/۶/۱.